

7. Каплинский В.В. Формирование коммуникативных умений будущего учителя на основе проблемных педагогических ситуаций: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.01/Институт педагогики АПН Украины. – К., 1993. – 201 с.
8. Китайгородская Г.А. Оптимальная организация учебного процесса при интенсивном обучении иностранным языкам: Сб.науч.тр./Науч.ред. А.А.Леонтьев. – М.: АПН СССР, НИИ общей педагогики, 1978. – С.5-23.
9. Коломієць В.С. Формування професійних мовленнєвих умінь у студентів іноземного походження засобами комплексних дидактичних ігор: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.04/Національний педагогічний ун-т ім.М.П.Драгоманова. – К., 2001. – 173 с.
10. Короткова Р.І. Формування у студентів педвузу техніки мовлення як компонента професійної майстерності: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.01/Національний педагогічний університет ім.М.П.Драгоманова. – К.: 1998. – 206 с.
11. Леонтьев А.А. Педагогическое общение. – М.: Знание, 1979. – 47 с.
12. Леонтьев А.А. Психология общения. – Тарту: Тартус.гос.ун-т, 1974. – 219 с.
13. Леонтьев А.А. Психология речевого общения: Автореф.дис. ...д-ра психол.наук: 19.00.01/АПН СССР, НИИ общей и пед.психол. – М., 1975. – 40 с.
14. Полторацкая В.В.Познавательные процессы и способности в обучении: Учебное пособие для студентов пед.ин-тов. – М.: Просвещение, 1990. – 142 с.
15. Тарновская А.С. Формирование психологической готовности студентов университета к педагогической деятельности в школе: Автореф. дис. ... канд.психол.наук: 19.00.07/НИИ психологии УССР. – К., 1991. – 20 с.

**Карпенко О.Г., Косолиць В.І.,
м. Київ**

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДИК РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ

В статтє определены особенности социально–педагогических технологий в условиях сельской среды, обоснованы закономерности применения различных методов с целью повышения социальной активности сельской молодежи.

Соціокультурне середовище села не є однозначним чи універсальним, оскільки його особливість залежить від демографічних показників, трансформаційних процесів в українському суспільстві, соціально-економічного розвитку, системи ціннісних орієнтацій сільської молоді та від державної політики стосовно сільської молоді. Можна сказати, що соціокультурне середовище виступає контекстом життя молодої людини і включає не лише процес виховання, а й деталі щоденного життя, спілкування, діяльності, а також окремі події.

Формуючи посилену мотивацію до особистісної соціальної активності, ми спиралися на методику особистісного виховання певних педагогічних парадигм (І.Бех, В. Бітаєв, А. Вроненко, М. Гур'янова, І.Подмазін). Тому добиралися методи соціального виховання як обумовлені способи педагогічно доцільної взаємодії між суб'єктами виховання, що сприяли організації життєдіяльності, спілкування, стимулювали їх активність і регулювали поведінку.

У дослідженні нами використовувались такі *методи*: педагогічне спостереження, опитування, бесіди, метод організації діяльності і закріплення

прогнозованої мотивації (шляхом використання конкретних дій, створення соціально-виховних ситуацій, реалізація самостійно розроблених соціальних проєктів); метод самовиховання (самоспостереження, самоаналіз, самокорекція, самореалізація); метод стимулювання соціально активної діяльності (розвиток у молоді позитивної мотивації соціально значущої поведінки).

На основі результатів попереднього анкетування ми підвели респондентів до можливості визначитись щодо ціннісної орієнтації у щоденному житті. Було запропоновано із 14 позицій вибрати лише три як показники хорошого життя: 1) мати хорошу творчу роботу; 2) мати машину, дачу, красиві речі; 3) досягнути високого службового становища; 4) мати можливість весело проводити вільний час і в бажаних місцях; 5) мати повний достаток, але за чесно зароблені гроші; 6) мати сім'ю, дітей; 7) мати хороших друзів; 8) жити чесно, користуватися повагою оточення; 9) мати змогу відвідувати інші країни, цікаві виставки, театри; 10) не працювати, не навчатись, але мати все; 11) ні від кого і ні в чому не залежати; 12) сприймати інших людей і їхні проблеми; 13) прагнути змінити те в житті, що не задовольняє; 14) мати можливість творити власне життя самостійно.

В обох групах – в Е і К групах (у кількості 163 хлопців і 140 дівчат) домінують показники цінностей сім'ї і добробуту; цікава робота більш вагома для хлопців; хороші друзі є цінними для обох груп. Чесне життя, повага людей є більш важливим для представників жіноцтва; незалежність і можливість побачити світ у кількісних показниках і в дівчат, і в хлопців є досить близькими.

Враховуючи отримані дані, ми спроектували процес формування соціальної активності молоді, де кожен учасник завдяки розгортанню соціально-педагогічного процесу має можливість виконувати різні соціальні ролі: організатора, управлінця, виконавця, вихователя, соціального консультанта, волонтера, учасника обрядових дій, учасника благодійної діяльності тощо. Головним для отримання оптимального результату було включення кожного учасника у таку сферу діяльності соціокультурного середовища, в якій би він відчував себе комфортно в особистісному плані: мав змогу відчувати повагу з боку інших людей, проявити свої запити, можливості, ініціативи; взяти участь у вирішенні актуальних питань конкретного мікросоціуму (сім'ї, організації, гуртка, громадського об'єднання, конфесій тощо.) Саме через систему соціально спрямованих форм роботи і видів діяльності ми прагнули забезпечити рівні можливості для всіх індивідів та реалізації їхніх потреб, здібностей, інтересів (акція „Допоможи слабшому”, тематичний вечір „Не забудь – ти творець власної долі”, тренінг „Жити здоровим!”, фестиваль „Кожна людина – талант” та ін).

З метою реалізації даної соціально-педагогічної умови було розроблено і запропоновано громаді план роботи і дій усіх соціальних інститутів с. Марусівка, що дозволило:

– перше – створити при виконавчій владі постійно діючу комісію з питань охорони здоров'я, материнства і дитинства, соціального захисту населення, освіти, культури і спорту та національного відродження;

– друге – розробити і запропонувати громаді концепцію соціокультурного розвитку села, в якій закладено кілька перспективних програм, в реалізації яких

передбачається активна участь молоді села (економічна програма, земельна, екологічна, соціальна і молодіжна програма);

– третє – розробити перспективний план соціально-виховної роботи на селі, який має різні напрями, форми і тематику організаційних заходів (День знань, Свято врожаю, спортивні змагання з різних видів спорту, День Матері, туристичні походи, традиційні народні свята (Різдво, Великдень, Івана Купала), свято села, День незалежності України та ін.);

– четверте – розширити програму взаємодії села з випускниками загальноосвітньої школи, з релігійними конфесіями, з проблемними сім'ями, з інвалідами села, з радою ветеранів війни і праці;

– п'яте – створити програму дії блоку „школа – будинок культури – органи самоуправління”;

– шосте – запропонувати програму функціонування у взаємодії молодіжних об'єднань, соціально-виховного центру, громадських організацій, соціально виховної колонії.

Наприклад, „Молодіжна програма” із загальної концепції соціокультурного розвитку села допомагає вирішувати як соціально-економічні питання (забезпечення молоді земельними ділянками, отримання молодіжного кредиту, створення робочих місць для молоді тощо), що в основному вирішують органи виконавчої влади разом з органами самоуправління, так і безпосередньо соціально-педагогічні проблеми (створення фізкультурно-оздоровчого центру, просвітницька робота по попередженню алкоголізму і наркоманії, створення освітньо-розважального комплексу та ін.)

У даному випадку для реалізації концепції створюються ради вулиць, рада старійшин, відроджуються сільські сходи, ініціативні групи старшокласників і молоді (віком 25-35 років), активізується робота по створенню громадських організацій, волонтерських груп, діяльність яких спрямовується на соціальну допомогу людям і соціокультурне реформування села. Такі об'єднання і групи (в школі, в будинку культури, за місцем проживання, за інтересами тощо) створюють цілеспрямовані соціально-виховні мікрогрупи, наприклад, „Молодь проти наркотиків”, корпус волонтерів, клуб „Здоров'я”, клуб – музей, клуб ерудитів, клуб Молодої сім'ї, театр мод та ін.

Проведені освітні акції („Розумник села”, „Село пишається своїми учнями: Свято ерудитів), тематичні вечори („Дзвони Чорнобиля”, „Ти знаєш, що ти Людина!?!...”), змагання з комп'ютерних боїв та ін.), підготовлені молоддю села, привернули увагу всіх жителів, оскільки кожна сім'я хотіла бачити результати праці і діяльності своїх дітей, незалежно від їхнього віку. При підведенні підсумків відзначалися не лише самі переможці, а й студії, гуртки, курси, родини, організації, які створили відповідні соціально-педагогічні умови для освітнього розвитку молоді.

Слід відзначити, що одним із чинників у розвитку соціальної активності молоді в умовах педагогізації соціокультурного середовища є *освітньо-дозвіллева діяльність* молоді разом із старшим поколінням. Цей вид діяльності ми розглядаємо як важливий засіб стимулювання більш тісних взаємовідносин у соціумі, подолання п'янства, нецензурщини, відчуженості між молоддю і дорослими. Сьогодні освітньо-дозвіллева діяльність як соціально-педагогічний фактор впливу на молодь тримається не лише за

рахунок різних соціальних інститутів (клуб, бібліотека, школа, соціальна служба), а й за рахунок молодіжних ініціатив, ініціатив сільської громади й органів самоуправління, а також за рахунок перерозподілу матеріальної, кадрової, сімейної, індивідуальної ресурсної бази між державно-громадськими та індивідуально-організаційними формами дозвілля.

Без сумніву, що всі форми освітньо-дозвіллевої діяльності, зазвичай, спрямовані на певну вікову групу. Проте, зважаючи на специфіку форм роботи на селі, в освітньо-дозвіллеву діяльність одночасно включаються різні категорії населення (молодь, ветерани, люди похилого віку, багатодітні і молоді сім'ї, солдатські матері, інваліди, школярі та ін.); пріоритетними у цьому напрямі соціально-педагогічної роботи є сімейні свята ("Я і моя сім'я", „Сімейна творчість", „Сімейні реліквії", „Історія фотографії", конкурс сімейної майстерності, свято молодої сім'ї та ін.); свята вулиці (виставки, кращий двір, краща вулиця, свято батьків і синів, свято пирога вулиці, сільський ярмарок тощо); презентація художньо-творчих колективів (конкурс танцю і пісень, „Гумористи Мартусівки", змагання „Веселі і винахідливі", „Зірки сільського театру" тощо). Протягом останніх двох років (2006-2007рр.) було апробовано різними соціальними інститутами більше 85 форм освітньо-дозвіллевої діяльності. Як засвідчують результати дослідження, вплив соціально-педагогічного мікросоціуму за допомогою освітньо-дозвіллевої роботи досить помітно простежується у зміні мікроклімату сім'ї, вулиці, взаємодії організацій та взаємовідносин жителів села.

У 2006 році вперше в с. Мартусівка до організації благодійної роботи були залучені волонтери (учні 10-11 класів), церква, торгівельні структури. З ініціативи педагогів школи в селі було створено Фонд соціальної допомоги і підтримки, невідкладної допомоги людям, котрі потрапили у складну ситуацію. Окремо слід сказати про Корпус волонтерів, який був створений у селі студентами Інституту соціальної роботи та управління НПУ ім. М.П. Драгоманова. Волонтери (18 осіб) пройшли 72-годинне навчання і змогли організувати добровільні концерти, виставки, збір коштів, речей, гуманітарну допомогу, спортивні змагання на користь інвалідів, фестиваль пісні людей старших 50 років, тренінги для школярів з метою активізації інтересу до здорового способу життя, організації допомоги людям похилого віку тощо.

Одним із аспектів педагогізації соціокультурного середовища стало створення умов для *трудової зайнятості* молоді і підлітків. Питання постало так, що доцільно було не просто створити робочі місця, а створити постійний банк даних для інформації про можливі наявні місця в селі, в районі. Позитивну роль у плані активізації молодіжних ініціатив відіграло госпрозрахункове об'єднання на базі шкільної майстерні, кооперативу, школи народних ремесел, тимчасових об'єднань по виконанню замовлень населення. Така діяльність має особливе значення для молодих людей, котрі ще не визначилися з професією, не вступили до ВНЗ, не бажають продовжувати навчання на денній формі чи, можливо, їх не задовольняє матеріальний статок сім'ї.

З метою удосконалення й активізації дій молоді ще на рівні розробки стратегії будь-якого соціального проекту досить чітко окреслюється місце, функціонал, соціальна роль молоді. Скажімо, у процесі підготовки проекту „Повернення до витоків" носіями ідеї його проведення були вчителі, хоча уже на етапі визначення

„суб’єктів проектування” вони звернулися до молодіжної громадської організації, творчих груп Будинку культури, Корпусу волонтерів, учасників клубу народних ремесел, що дозволило чітко окреслити поле діяльності представників молоді різних вікових груп і різних інтересів, які взяли на себе обов’язки: підготовку місця дії, залучення старшого покоління до участі, науково-пошукова робота, оформлення акції і підготовка костюмів, пошуки гостей і підготовка номерів художньо-творчої діяльності, організація виставки доробок односельчан і залучення до акції школярів тощо.

Для методичного забезпечення соціально-виховного проекту були розроблені детальні міні-програми для кожного його „розділу”, адаптоване дійство до місця проведення (майдан, вулиця, Будинок культури). Окрім того, були забезпечені науково-методичний (з боку бібліотеки) і предметно-матеріальний компоненти проекту (з боку виконавчої влади, спонсорів, церкви).

Кадрові ресурси забезпечення соціально-виховних проектів представлені вчителями, радою громади, радою батьків, радою старійшин, працівниками фізкультурно-оздоровчого центру, служителями церкви та ін.

Реалізація одного із проектів як соціально-педагогічного фактора впливу на розвиток у молоді соціальної активності можна представити в такому вигляді:

Рис. 1 Суб’єкт-суб’єктивне середовище

Представлена схема не дозволяє стверджувати, що в процесі створення суб’єкт – суб’єктного соціосередовища взаємодія переступає межі 1-2 суб’єктів і стає комплексним середовищем, в якому і розгортається взаємодія і в якому найбільш повноцінно молодь виконує свої соціальні ролі.

Таким чином, у багатомірній моделі соціокультурного середовища при взаємодії суб’єктів – організаторів і суб’єктів – виконавців соціально-виховного процесу реалізується ідея педагогізації середовища, що дозволяє здійснювати диференційований, особистісний підхід до формування соціальної активності молоді.

В результаті соціальної діяльності молодь виступає уже не лише виконавцем, а й як носієм соціально значущих ідей, особистісно і соціально значущих мотивів прояву активності.

Різноманітне спілкування молоді з представниками різних соціальних і вікових груп населення сприяє посиленню прояву соціальної активності молоді. Виконання організаційних, комунікативних, посередницьких функцій, виступи перед різною аудиторією, взаємодія з різними соціальними структурами сприяє виробленню таких особистісних якостей, як дисциплінованість, сміливість, впевненість, уважність, толерантність, емпатійність, оперативність та ін.

З метою створення умов для підвищення рівня соціальної активності сільської молоді і з метою посилення в подальшому її соціальної активності було організоване молодіжне об'єднання „Школа гідного життя”, яке працювало за напрямками, що були зафіксовані у Статуті:

- вироблення Статуту як основного документа і ознайомлення з його основними положеннями, внесення змін і доповнень, визначення перспектив функціонування Школи;

- окреслення перспектив діяльності (навчання, екскурсії, зустрічі, спільні виїзди на природу, дискусії, ярмарки, творчі конкурси), можливе досягнення цілей, відчуття успіху викликало позитивні емоції, спонукало у молоді внутрішню активність і особистісний розвиток;

- заохочення до прояву ініціативи у процесі соціально-виховної роботи, активне включення молоді не лише в діяльність, а й у мислительні процеси (моделювання, прогнозування, проектування, обговорення) сприяло розвитку у молоді критичного і творчого мислення, критичної оцінки поведінки і ситуацій, мотивів соціально значущої діяльності;

- обговорення в Школі соціальних проблем молоді села сприяло створенню програм: а) співробітництва на рівні освітніх закладів – соціально-виховний центр – громада; б) створення соціально-психологічної служби, в) створення опікунської і патронажної ради для молоді, схильної до адекватної поведінки, г) створення клубу молоді сім'ї, університету для батьків. Ці плани поступово перетворювалися в реальність.

Таким чином, можна сказати, що ми розглянули надзвичайно важливе питання: реалізація дії моделі соціокультурного середовища за наявності окреслених комплексних соціально-педагогічних умов, що дозволило здійснити педагогізацію соціокультурного середовища села. У своїй сукупності запропоновані технології, механізми і засоби розвитку соціальної активності сільської молоді в принципі відображають складний і багатоаспектний педагогічний процес становлення соціальної особистості. Як бачимо, розвиток соціальної активності може відбуватися в різних соціумах: сім'ї, школі, референтній групі, громаді, релігійній конфесії, молодіжних організаціях і об'єднаннях тощо.

Окрім того, участь молоді у реалізації соціально значущих проектів сприяла не лише розвитку соціально значущої позиції і відповідної поведінки, а й формуванню пізнавальних процесів: мислення, засвоєння нової інформації, аналітичних здібностей, узагальнення, об'єктивні висновки тощо. При цьому молода людина як носій

суб'єктного, особистісно значущого для неї досвіду повинна мати можливість максимально використати його, а не просто безвідмовно сприймати все, що йому нав'язує конкретний соціум, педагог, адміністрація тощо. Так, поступово формується внутрішня мотивація молоді до розвитку соціальної активності. При цьому означена складова соціально-педагогічних умов – “педагогізація” виявилась цілеспрямованою умовою для розширення сфери соціально значущої діяльності сільської молоді. Поглиблення форм соціальної діяльності і посилення її соціальної спрямованості збагачує водночас внутрішнє і зовнішнє життя молоді людини.

Залучення молоді села до самоуправління, до активної участі у розробці соціальних проектів, організації і реалізації їх за умови взаємодії різних соціальних інститутів соціокультурного середовища є тим соціально-педагогічним феноменом, що сприяє розвитку і становленню соціальної особистості. Прояв соціальної активності самої особистості, без сумніву, актуалізує зміни суспільних відносин, педагогічних процесів, соціальних факторів впливу на людину.

Л і т е р а т у р а

1. Бех І.Д. Особистісно-орієнтований виховний процес у траєкторії становлення і розвитку особистості // Виховання особистості. – у 2-х т. – Т. 2. – К.: Либідь, 2003. – С. 112-225.
2. Битинас Б.П., Бочарова В.Г. Социальное воспитание учащихся (основные теоретические положения). – Ростов на/Д.: Феникс, 1993. – 175 с.
3. Бітаєв В.А. Людина і соціокультурне середовище: проблема взаємоадаптації // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності (альманах). — К., 2000. — С.81–90.
4. Вроненко А.Ю. Світоглядно-мотиваційні засади соціальної роботи на селі // Пріоритетні засади і форми соціальної роботи на селі в умовах його трансформації // За ред. А.М. Шатохіна. – Київ-Умань, 2006. – с. 93-100.
5. Гур'янова М.П. Сельская социальная среда как педагогический фактор: Дисс. ... канд.пед.наук: 13.00.01. – М., 1994. – 179 с.
6. Давиденко А. Роль соціального середовища у творчості людини // Збірник наукових праць. — К., 2004. — С.57–61.
7. Подмазин С.И. Личностно-ориентированное образование: социально-философское исследование. – Запорожье: Просвита, 2000. – 250 с.

**Олексюк Н.С.,
м. Тернопіль**

ДОТРИМАННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК УМОВА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

В статтє проанализированы основные принципы социально-педагогической деятельности социального педагога и их влияние на эффективность работы с семьей военнослужащего.

В умовах докорінної реорганізації Збройних Сил України, поряд із загостренням соціальних проблем, з усією силою виділились проблеми життєдіяльності сімей військовослужбовців: падіння престижу військової служби, погане житлове